

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ РОЗВИТКУ НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА

В сучасній літературі активно розглядається питання про суперечливість процесів, які відбуваються в народному декоративно-ужитковому мистецтві. Зокрема, мистецтвознавці відзначають, що наявність ознак регресу або регенерації форм мистецтва відповідна ареалу їх функціонування в культурі. Сьогодні наявна деформація у розвитку основних його видів та типологічних груп. Поряд з існуванням традиційних форм мистецтва все активніше про себе заявляє творчість авторів, які мають професійну освіту. Практика доводить, що завдяки цьому підвищуються естетичні якості творів, а подекуди такі твори набувають ознак суто мистецьких. Відтворення давніх архаїчних зразків народної творчості залишається актуальним в творчості майстрів і отримує найбільшого розповсюдження. Баланс традиційного та індивідуального авторського бачення та їх переосмислення — основні ознаки виробів сучасного народного мистецтва.

Народне декоративно-ужиткове мистецтво відображає особливості ментальності народу, формує стереотипи сприйняття художніх цінностей, є носієм культурного коду народу, ретранслятором його системи цінностей.

Відсутність чіткої системи державної підтримки розвитку народної культури, ігнорування динаміки статистичних даних щодо руйнації та зникнення осередків народних промислів, невтручання влади в процеси, що відбуваються у сфері культури, призвели до явищ регресу в традиційній народній культурі.

Теоретико-концептуальні дослідження в цій галузі дають можливість осмислити її як соціально-культурний та мистецький феномен. Одна із основних проблем в дослідженні цього пласту культури постає у розробці питання традицій, зокрема в етномистецтві. Саме етномистецька традиція через народне мистецтво є виразником національної етносвідомості та української ментальності.

Сучасні процеси громадсько-політичної трансформації в Україні активізували історичну пам'ять народу, сприяли зросту його національної свідомості, підвищеного інтересу до культурного надбання.

Народне мистецтво невіддільне від щоденного практичного життя. Воно залежить також від конкретних умов дійсності, рівня розвитку соціальної та економічної сфери життя. Характер ринкових відносин, стан промисловості суттєво впливають на потребу суспільства в народному мистецтві.

Визначаючи основні риси народного мистецтва, відмітимо його як особливий вид художньої творчості з чітко вираженим національним характером, традиційністю, новаторством, спадковістю у передачі майстерності. Йому також притаманна духовна наповненість, знаковість, полісемантичність образів; еволюційний характер історичного розвитку; поліваріантність трактування в межах єдиної традиції. Народне мистецтво України являє цілий пласт української культури, пов'язаний з відтворенням світосприйняття народу, його психології, етичних настанов і естетичних прагнень. Досвід історії засвідчує, що український народ зберіг своє існування завдяки культурному надбанню, в тому числі й народному мистецтву.

Сучасна культура нашої країни є унікальним синтезом національної та багатьох етнокультур народів, які об'єдналися територіально і духовно. Це своєрідне перехрестя в інтелектуальній і духовній ниві. Проте і досі не сформовані адекватні сучасності вимоги до політики в галузях культури та духовної сфери, які б забезпечили їх примноження і збереження.

Культура і мистецтво мають власні закони розвитку. Теперішній стан української громади у всіх сферах суспільного життя характеризується суперечливими процесами, які потребують виваженого теоретичного аналізу стану і тенденцій його розвитку. Докорінні зміни, що відбулися в українському суспільстві, призвели до зникнення догматичних схем мистецтва соціалістичного реалізму, що стали вже атавізмом. Настав час серйозного перегляду та переоцінки теперішніх цінностей, принципів, засад самої системи поглядів та уявлень. В українському народному мистецтві почали поступово формуватися нові парадигми художнього мислення.

Як кожне повноцінне естетичне явище, воно позбавлене головних вад сучасної маскультури уніфікації та заштампованості, адже за кожним витвором народної творчості стоїть фігура майстра, який чутливо сприймає традицію.

Народна культура не є феноменом елітарним, оскільки апелює до колективних образних уявлень, здатних формувати естетичні ідеали нації. Процес розвитку народного мистецтва є проявом складної діалектичної взаємодії індивідуальної творчості та колективних традицій збереження її результатів.

Якщо у попередні роки домінували тези про розквіт українського народного мистецтва, нині йдеться про регрес, що передусім вимагає з'ясування природи народного мистецтва, його меж і ознак, виділення в окрему сферу явищ культури.

Щодо творчості сучасних майстрів, то в їх творах використовується спадкова традиція, вони добре володіють технікою обробки матеріалу, знають локальні етномистецькі особливості, однак їх вироби можуть бути відмінні від народного мистецтва за основними ознаками. Так, деякі форми сучасної вишивки з часом втратили оберегове навантаження, притаманне їм у традиційній культурі; в наш час пошуки майстрів зосереджуються у сфері фольклоризму. Ознаки цього процесу можна спостерігати в таких видах народного мистецтва як писанка, лозоплетіння, плетіння з соломи, витинанка, вишивка, бісер, ковальство, кераміка, іграшка.

Проблема формування вторинного фольклору полягає в існуванні різних рівнів мистецької якості — від високохудожньої, що розкриває і збагачує зміст творів, до взірців попкультури, в яких елементи фольклору перетворюються на кліше, втрачаючи історичну цінність і глибину. Визначальна ознака української нації полягає в її національній культурі, яка безумовно включає в себе народне мистецтво, зокрема декоративно-ужиткове та аматорське мистецтво, що являє собою живий організм, якому притаманна власна структура, закони розвитку, функції.

Картина побутування народного мистецтва різноманітна і різномасштабна. Кожен регіон України докладає значних зусиль по відродженню, а найчастіше по збереженню і подальшому розвитку тих чи інших осередків народної творчості.

Діяльність Обласних центрів народної творчості Міністерства культури і туризму України в галузі сучасного традиційного народного декоративно-ужиткового та аматорського мистецтва спрямована на підтримку та відродження розвитку всіх галузей цього виду мистецтва. В кожному регіоні приділяється значна увага індивідуальній творчості народних майстрів, відслідковується сучасний стан розвитку осередків. Крім традиційних, усталених форм роботи, таких як обласні, районні художні виставки, конкурси, фестивалі,

значно активізувалась популяризаційна й просвітницька робота в цій галузі.

За статистичними даними Міністерства культури і туризму України в 2005 р. в клубних закладах було організовано 34707 виставок декоративно-прикладного мистецтва, в тому числі 10740 для дітей та підлітків. В 2006 р. проведено 35592 виставки, із них 10965 для дітей та підлітків; кількість відвідувачів становила 6596131, в тому числі дітей і підлітків — 1381556. В 2007 р. в клубних формуваннях системи МКТ налічувалось 7022 майстри образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва; інших міністерств, відомств і організацій — 360. Виставок було проведено 42859, із них для дітей — 921142.

Аналіз статистичних даних свідчить про тенденцію зростання показників роботи по залученню народних майстрів, організації виставок декоративно-прикладного мистецтва та їх відвідувачів.

Стан сучасного розвитку народного мистецтва, зокрема його позитивних тенденції дозволяють зробити висновки, що розвиток сучасного традиційного і аматорського декоративно-ужиткового мистецтва України неможливий без розробки комплексної державної програми розвитку традиційного народно-декоративного мистецтва, а також програми охорони, відродження, збереження і розвитку народних художніх промислів. Важливими також видаються питання організаційного та методичного забезпечення підготовки фахівців в галузі народного декоративно-ужиткового мистецтва.

Сьогодні вкрай назріла необхідність активізувати роботу з розробки методичних рекомендацій щодо проведення історико-етнографічних досліджень з питань народного декоративно-ужиткового мистецтва та нормативних актів відповідними державними інституціями по соціальному та юридичному захисту майстра народного декоративного мистецтва. До вкрай важливих завдань віднесемо і посилення зусиль по створенню комплексної програми пропаганди та популяризації народного мистецтва засобами масової інформації, а також по створенню колекцій виробів народного мистецтва та організації музеїв різних рівней народного декоративного мистецтва.

Розвиток декоративно-ужиткового і аматорського мистецтва України — процес складний і суперечливий, проте в його позитивних складових криється велика рушійна сила, спрямована на утвердження української культури.